

Ilona Rupaine
Foto Santa Kļaviņa

ZIEMEĻLATGALES KULTŪRAS DVĒSELE

Par mūža ieguldījumu latgaliešu kultūras attīstībā šogad Latgaliešu kultūras gada balvas "Boņuks 2025" ceremonijā Latgales vēstniecībā GORS godināja kultūras darbinieci, Ziemeļlatgales tradicionālās kultūras sargātāju, projektu vadītāju un kultūrvēstures pētnieci **Rutu Cibuli**.

Viesojāties Rutas viesmīlīgajā dzīvoklī Balvos brīdī, kad ziema vēl priecēja ar savām baltajām kupenām un Balvu ezera āliņģa ledus bija jādērt no visa spēka. Rutas ikdienas rituāls jau vairākus gadus ir ziemas pelde, kas uztur možu garu un vairo enerģiju, lai gan, kā man šķiet, Rutai tās nekad nav trūcis. Norunātajā dienā pie Rutas viesojās arī Latvijas Radio 1 raidījuma "Kolnasāta" vadītāja un producete Guna Zvīdre, kuras ierakstītā saruna ir šī raksta pamatā. Rutas brīnišķīgā Ziemeļlatgales izloksne šīs intervijas fragmentos ir dzirdama arī šā gada 28. februāra raidījumā "Kolnasāta".

1 DZIMTĀS VIETAS MIERĪGAIS STIPRUMS

Ruta Cibule ir dzimusi Rugāju pagastā, tomēr pirmie dzīves gadi un daudzas bērnības vasaras ir pavadītas Baltinavas pusē, Breksenē: "Tuodā gona vīntuleigā vidie diel bārna, jo sābri beja tuoli un tuos saskrīšonas ar cytīm bārnim beja, bet juos beja rešai. Muni lobuokī draugi beja bārzi un dīkis, un vusuodas tuodas lītas: suņs, suņa būda, vušku karmuškas. Tur es pavadieju dīnas, tur es varieju fantaziet, un vusu kū izdūmuot. Tod beja tuos obligātus svātdīnes ar īšonu iz Baļtinovas bazneicu, kas maņ kuo bārnām na ciši patyka, bet pīnuokums ir pīnuokums. Tuoda tei vide beja. Mīreiga. Vace tī nazkū uzlyka par pīnuokumu, klau-

sejūs, kū vace soka. Maņ līkās – **Baļtinovas puse ir īdavuse tuodu mīreigu styprumu.**" Arī vēlāk, strādājot kopā ar dažādiem ļaudīm, Ruta ievēroja, ka "tīpat supluok ir Brīžucīms un Baļtinova, bet jī ir pilnīgi atšķirīgi piec sova kaut kuoda uzstuodejuma. Baļtinovišūs ir tei spītība, pastāviešona par sovu, naatsakuopšona."

Skolas laikā Rutai vismīļākais mācību priekšmets esot bijusi vēsture, tomēr vidusskolas absolvēšanas pirmajā gadā Latvijas Universitātes Vēstures fakultātē viņa neiestājās. Netīšām nonākot bibliotēkā, Rutas domas par nākotnes profesiju ievirzījās citā gultnē. "Tuo laika bibliotekas direktore Jevģēnija Annuškāne beja gudra sīva, un jei mani goda laikā sapyna. Jei saprota,

ka es varu runuot, ka es nasabeistu, ka fotografeju, ka maņ nav problemu komuniciet. Jei tymā laikā diel mane sapierka vuslobuokū fotoaparaturu. Ka Zenit 17 beja top modelis, tod maņ beja Zenit 21! Kod es braucu nuokamā godā sniegt dokumentus universitatie, es eistineibā nazynuaju, kur es tūs īsnieģšu, – voi iz filologim, voi iz viesturnīkim. Nu nazynu, kuoda myusa nūliduoja gar dagunu, bet es īzastuoja filologejas fakultatie... Tān, nu attuoluma verūtīs, maņ līkās – tei beja ļūti loba izviele, kas īdeve laukuma sajiutu. Skatejumu, ka **pasaule voi informativuo telpa nasastāv nu vīna gabaliņa. Tei ir puzzle, kas sastāv nu ļūti daudz gabaleņu. Vajag vērtīs iz tū laukumu, iz tū biļdi kaut kuodā kūpumā un kūpsakareibuos.**"

2 ZIEMEĻLATGALES ĪPAŠĀ IDENTITĀTE

Ruta uzskata, ka nevis amati, bet gan cilvēks pats veido priekšstatus par dzīvi. Balvu pusē Ruta Cibule vairāk nekā 20 gadus darbojusies bibliotēku jomā, vairāk nekā 20 gadus – kultūras jomā, bijusi Kultūras nodaļas vadītāja, valsts inspektore, tomēr "nav nikuodas nūzeimes, kuo tī omti saucās, vusmoz diel mane," saka Ruta, piebilstot, ka "tī beja ari fiziski spiecīguokī un cilvēciskuos izaugsmes godi". Viņa bija viena no tiem kultūras dzīves vadītājiem, kas uzskatīja, ka "kultura jau nav tikai tys, kas nūteik kulturas voi tautas nomā. Varbyut pat svareiguok ir tys, kas nūteik uorpus tautas nomim. Tautas kultura, tautas tradiceja, kas ir uorkuortīgi spiecīga, – vīnas lauku sīvas goreigais montuojums dažreiz ir tik apbreinas vārts, ka tev vīnkuorši gribīs paklusiet un apbreinā pasaklausiet tū boguotū pasauli, kas ir vīnā cylvākā." Ruta devās braucienos kopā ar tautas gara mantu pētniekiem, etnomuzikologiem Mārtiņu Boiko, Andu Beitāni, ieraugot kopsakarības, ieraugot Ziemeļlatgales atšķirības Latvijas kontekstā,

atklājot un novērtējot spilgtākos šīs puses tradīciju nesējus. Tas Rutai deva lielu atspēriena spēku.

Ziemeļlatgalē Ruta saskata divas spēcīgas identitātes: "Vīna ir patriotisms ļūti augstā leimenī. Tū varam viertīs jau nu Latvejas valsts dybnuošonas laiku, juo **Latgales partizanu pulks patīšibā ir vīneigais militrais formiejums, kas ir radīs nu tautas iniciativas.** Nu mozu pulceņu izaudzs par lyu un nūzeimeigu spēku Latvejas valsts naatkarības nūsorguošonā šamā pusē". Vēlāk tas ticis iekļauts Latvijas regulārās armijas sastāvā. Cita līdzīga precedenta Latvijas vēsturē neesot. To pašu var teikt arī par 1944. gadu, kad tieši Ziemeļlatgales cilvēki pirmie iegāja mežā, lai turpinātu uzturēt domu par Latvijas neatkarību. Ziemeļlatgale ir ļoti latviska pierobeža, kas parādās arī dažādos referendumos un balsojumos, kad šīs puses balsojums būtiski atšķiras no pārējās Latgales balsojuma. Otra lieta ir Ziemeļlatgales nošķirtība no lielākiem transporta ceļiem, šeit nav veidojušies lieli rūpniecības uzņēmumi, kā rezultātā "ite ir sasaglobojušas ļūti stypras tautas tradicejas – **tradicionaluo dzīduošona, kas ir spyļgtuokuo nu Ziemeļlatgales**

īzeimu, tradicionālī daņči, tradicionaluo muziciešona. Varim runuot par saļmom, maja dzīduojumim, īpašū dzīduošonu ar pusbaļsi. Tuos ir divas golvonuos lītas, kur es radzu Ziemeļlatgales atšķirību un Ziemeļlatgales spēku."

Ruta cer, ka 46 darba gados paveiktais – strādāšana dažādos kultūras nozares amatos, iedziļināšanās nemateriālā kultūras mantojuma vērtību un personību padarītajā – ir bijis jēgpilns darbs. Ļoti svarīgas ir arī viņas rūpes par tautas tradicionālās kultūras izcīlībām. Ir iesniegti un ar Valsts kultūrkapitāla fonda mūža stipendiju atbalstīti vairāk nekā desmit Rutas un Andas Beitānes virzītie pieteikumi. Kad 2016.–2017. gadā sākas darbs pie Latvijas Nemateriālā kultūras mantojuma saraksta veidošanas, nostrādāja vēl kāda Rutas rakstura īpašība – **ja jau reiz šāds saraksts tiek veidots, tad Ziemeļlatgalei tajā ir jābūt, turklāt jābūt pirmajai.** Tā arī notika. "Dziedāšana ar pusbaļsi" un "Psalmu dziedāšana Ziemeļlatgalē" ir vieni no pirmajiem kultūras mantojuma saraksta ierakstiem. Tālāk tika gatavoti arī citi pieteikumi, iesāktais darbs joprojām turpinās, par ko

Rutai ir liels prieks. No 1999. gada, kad Ruta kopā ar Dzintaru Čerbakovu noorganizēja Balvu rajonā pirmo jauniešu folkloras nometni, līdz 2005. gadam bija pirmais posms vietējās sabiedrības ieinteresēšanā par savas lokālās kultūras nozīmību. Katrs gads nav bijis veiksmes stāsts, tomēr 2005. gada nometne esot bijis lūzuma punkts, kad Ruta ieraudzīja attieksmes maiņu Upītes jauniešos. Vietējos cilvēkos radās lielāka sapratne par savu tradīciju vērtību, radās jaunas folkloras kopas, izvirzījās jauni līderi. Nākamais posms un cita jauda sākās pēc Antona Slišana došanās mūžībā, kad uz Upīti no Rīgas atgriezās viņa dēls Andris Slišāns.

MUDINĀT CILVĒKUS UZ RĪCĪBU

Rutas Cībules dzīvi pavada vairākas sakritības un arī likumsakarības. Tā, rūpējoties par mūža stipendijām citiem, arī viņa pati kopš 2022. gada ir Valsts kultūrkapitāla fonda mūža stipendijas saņēmēja. Ruta ilgus gadus ir bijusi padomdevēja arī Latgaliešu kultūras gada balvas "Boņuks" jautājumos, tostarp, mūža balvas nominantu izvirzīšanā. Šajā gadā gods saņemt "Boņuka" balvu par mūža ieguldījumu latgaliešu kultūras attīstībā pienācās viņai pašai. Rutai vienmēr ir patīcis **skatīties uz Latgali kopumā, pamudināt līdzcilvēkus uz rīcību**. Rutai bieži pašai ir pārsteigums, kā viņas nereti garāmejot pateikti ieteikumi un idejas strādā. Jāsaka, ka arī šī raksta autore ir Rutai pateicību parādā, jo tieši viņas un domubiedru rīkotais latgaliešu tautas dziesmu apdaru konkurss tālajā 1995. gadā bija viens no pirmajiem impulsiem turpmāko kora kompozīciju radīšanā.

Ruta atzīst – lai arī no malas šķiet, ka Ziemeļlatgalē situācija ar latgaliešu valodu skolās un pirmsskolas iestādēs ir labāka nekā citur Latgalē, tā īsti nav. Balvos attieksme pret latgaliešu valodu brīžiem ir ļoti rezervēta, pat naidīga. Tomēr ir cilvēki, kuri šajā valodā dzīvo, kuri neizliekas. Andris Slišāns, Kotiņu Aldis, Rolands Keišs, Staņislavs Prikulis visās iespējamās vietās runā latgaliski. Vai to kāds saprot vai nesaprot. Vai tas kādam patīk vai nepatīk. **"Spāks ir cylvākūs, kas tamā volūdā dzeivoj. Tymā paraugā, kas nu tuo izrīt,"** saka Ruta.

DARĪT LIELAS LIETAS MAZĀS VIETĀS

Ir jānācās visu mūžu, atzīst Ruta. Ir cilvēki, kuros ir jūtama intelektuālā bagāža, lai ko viņi darītu. Bet ir cilvēki, no kuriem nāk tukša skaņa. Tas nozīmē, ka visu mūžu cilvēkam ir jāmēģina sevi piepildīt – lasot, iegūstot plašāku redzesloku. Profesionāli šobrīd var pilnveidoties ļoti dažādos veidos, bet cilvēciskā bagātība, cilvēciskā kapacitāte ir jāaudzē pašam. Cilvēkam nav jāredz tikai šaura stidziņa, bet gan iespējas, ko tā rada. Ruta atceras sarunu ar kāda pagasta kultūras darbinieku, kuram bija skaista ideja, no kuras lieluma viņš pats nobijās. Tās bija bailes no lielām lietām, bailes no lielās idejas. Tomēr **"dzeivojūt mozuos vītuos, nadreikst dariet mozas lītas, vajag dariet lylas lītas, un tai dūmai, kū tu gribi izdariet, juobyut lyluokai par tovu ikdīnu,"** uzskata Ruta. **"Tu nadreiksti dūmuot mozas dūmas, tod tu arī mozas darbeņus tikai izdariesi. Ka tova īcere ir tuoda, kuru tu eisti navari sasniegt, tod tei ir normala īcere. Ka tu izdariesi 80–90 procentu nu ļūti lylas dūmas, tys byus labi. Uzadreikstiet vajag, vajag sapņuot lylus sapynus, un tod arī izadūs."**

PRIEKŠ IR DZĪVES DEGVIELA

Ruta atzīst, ka tagad viņai ir laiks darīt lietas, kurām nepietika laika, esot darba attiecībās. Tagad viņa ir iesaistījies divu gadu pētniecības projektā "Maija dziedājumi pie ciemu krustiem. Tradīcijas dinamikas izpēte". Pagājušā gada maijā ir apmeklētas 14 ciema krustu vietas. Klausoties, sarunājoties ar cilvēkiem, Ruta cenšas saprast, kādas izmaiņas, salīdzinot ar kano niskām tradīcijām, maija dziedājumu notiek tagad. Šo pētniecības darbu nevar darīt pavisam steigā. Ir jābūt procesā. Novērojumiem, pierakstiem vajag laiku, kurš Rutai šobrīd ir. **"Kod tu dori tū, kū vari atsaļaut, tu dori ar priku. Un priks ir tuoda degvīla, kas cylvāku nas iz prišku. Priks ir milzīga enerģijas krotuve. Es tū sevī sajūtu, un maņ pateik itei sajūta!"** saka Ruta. Viņas enerģiju un humora izjūtu novērtē

daudzi. Daudzi arī bīstas no viņas trāpīgi pateiktā vārda, bet Ruta nepārdzīvo – **"tys nikas, maņ nav vusim juopateik!"** Ruta atklāj savu darba darīšanas metodi: **"Ka kuods pasuokums guoja bez tuoda īpaša prika, es jam veltieju viel vairuok laika un viel vairuok uzmanības. Un rezultats cytreiz beja pat lobuoks nakuo tam pasuokumam, kuru es ļūti mīļoju. Jo ļūti mīļojūt, tu it kuo vari izsapņuot, dūmuos vusu redziet, bet tu kaut kū aizmiersti izdariet, jo tev līkās, ka vuss jau nūteik."**

Ruta atzīst, ka amati viņai nekad nav bijuši autoritāte. Autoritāte ir cilvēks, viņa uzskati, ne viņa amata krēsls. Viņai nekad nav bijusi problēma teikt cilvēkiem to, ko domā, diskutēt ar priekšniekiem. **"Nav svareigi, kuodā omoit tu struodoj, svareigi, ka tu zyni sovu lītu!"** saka Ruta. Strādājot bibliotēkas vadītājas amatā, Ruta interesējās arī par lietām un notikumiem, kas

neietilpa viņas amata aprakstā. Arī tagad, kad Ruta vairs nav saistīta ar tautas namiem, vēl joprojām viņai ir svarīgi zināt, kā viņiem iet, ko tie dara, kāds finansējums piešķirts, vai tiem nedara pāri.

"Lyluos idejas na tikai pajem. Juos pīpylda," tā Ruta. Viņa atzīst, ka kultūras nodaļas vadīšanas rutīna atšķiras no iestādes vadīšanas rutīnas. Vadot iestādi, tev diendienā ir jāstrādā ar vieniem un tiem pašiem cilvēkiem. Vari vai nevari, bet tev ar viņiem ir jāsasniedz rezultāts. Kultūras darbā katriem svētkiem var veidot jaunu komandu. Ruta atzīst, ka baļu viņai nekad nav bijis – **"es nikod naešu beidusies nu cylvākim, kuri ir stypruoki par mani. Tymā mijīdarbeibā es sevi pylvneidoju kuo organizators, kuo administrators, bet idejas jau it tīm cylvākim. Tymā izaug spuorni. Jī tevi nanūnivelej, jī tovu spuornu atvievzīnu taisa lyluoku."** ●

